

TÜRKİYE'DE PAMUK ÜRETİMİ VE SORUNLARI

Oktay Gençer¹, Tijen Özüdoğru², Mustafa Ali Kaynak³,
Ahmet Yılmaz⁴, Necat Ören⁵

Özet

Pamuk bitkisi, yaygın ve zorunlu kullanım alanıyla insanlık açısından, yarattığı katma değer ve istihdam olanaklarıyla da üretici ülkeler açısından büyük ekonomik öneme sahiptir. Artan nüfus, doğal elyafa olan ilginin giderek artması ve yaşam standardının yükselmesi, pamuk bitkisine olan talebi de artırmaktadır. Buna karşın, sınırlı sayıda ülkenin ekolojisi pamuk tarımına el verdiğinden, Dünya üretiminin yaklaşık % 80'i, Türkiye'nin de içinde olduğu sekiz ülke tarafından gerçekleştirilmektedir.

Günümüzde, Türkiye, pamuk ekim alanı yönünden Dünya'da yedinci; birim alandan elde edilen lif pamuk verimi yönünden dördüncü; pamuk üretim miktarı yönünden altıncı; pamuk tüketimi yönünden beşinci; pamuk ithalat yönünden dördüncü ülke konumundadır.

Türkiye, organik pamuk üretimi yönünden de Dünya'nın en önde gelen ülkelerinden birisidir.

Türkiye'de pamuk üretimi, genelde, Ege, Antalya, Çukurova ve Güneydoğu Anadolu bölgelerimizde yoğunlaşmıştır.

Pamuk ekim alanlarının, özellikle 1960'lı yıllardan sonra, Çukurova bölgesinde sürekli bir düşüş gösterdiği (400.000 hektardan 130.000 hektara); GAP bölgesinde, özellikle 80'li yıllardan, 2000'li yıllara kadar hızlı bir artış trendi (80.000 hektardan 330.000 hektara) içinde olduğu; Ege bölgesinde, yıllara göre 200.000-260.000 hektar arasında değişim gösterdiği; Antalya bölgesinde ise, yine, özellikle 90'lı yıllardan sonra sürekli bir azalış (30.000 hektardan 8.000 hektara) eğilimi içinde olduğu dikkati çekmektedir.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi, yaklaşık 300.000 hektardan fazla ekim alanı ve 400.000 tondan fazla lif üretimi ile, son yıllarda, Türkiye'nin en önemli pamuk üretim bölgesi konumuna gelmiştir. Ülke üretiminin yaklaşık % 50'si bu bölgeden karşılanmaktadır. Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki pamuk ekim alanlarının, özellikle GAP projesinin tamamlanmasından sonra, daha da artacağı tahmin edilmektedir.

Türkiye'de, ekim alanının yaklaşık stabil bir yapıda olmasına karşın, pamuk lif veriminin, yaklaşık 40 yıl öncesine göre, iki katın üzerinde bir artış gösterdiği; buna bağlı olarak pamuk üretiminin 800.000-850.000 tonlara ulaştığı; ancak pamuk lif tüketiminin sürekli bir artış içinde olup; 2003 yılında 1.300.000 tona yükseldiği bu açığın (yaklaşık 400.000-450.000 ton) ithalat ile karşılandığı dikkati çekmektedir.

Türkiye'de, oldukça güçlü bir pamuk üretimi yapılanması olmasına karşın, bu güçlü yapıyı olumsuz yönde etkileyebilen birçok sorunlar bulunmaktadır. Pamuk üretimini olumsuz yönde etkileyebilen ve çözümlenmesi gereken bu sorunlar, politikalara ilişkin sorunlar; pamuk tarımındaki üretim masraflarının yüksek olması; pamuk tarımında, çeşit, tohumluk ve üretim tekniği konularındaki sorunlar; pamuk hasadı, hasat sonrası (çırçırılama) ve yabancı madde sorunları; pamuk standardizasyon sistemindeki sorunlar; pamuk üretim ve işleme tekniği konusundaki eğitim yetersizliği; pamuk ile ilgili kesimler arasındaki iletişim ve işbirliği yetersizliği olarak özetlenebilir.

Daha güçlü bir pamuk üretimi için bu sorunların çözümlenmesi zorunludur.

---

¹ Çukurova Üniversitesi Pamuk Araştırma ve Uygulama Merkezi, 01330-Adana
&

Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarla Bitkileri Bölümü, 01330-Adana

² Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, Ankara

³ Adnan Menderes Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Tarla Bitkileri Bölümü, Aydın

⁴ Harran Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Tarla Bitkileri Bölümü, Şanlıurfa

⁵ Çukurova Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü, 01330-Adana

GİRİŞ

Günümüzde, insan yaşantısında, tekstil, beslenme ve besleme sanayiinden, film malzemesi yapımına ve harp sanayiine kadar elliden fazla sanayi kolunun hammaddesini oluşturan pamuk, Dünya nüfusunun hızla artışı yanında, toplumların sosyo-ekonomik yapısının oluşturduğu istemlere bağlı olarak, Dünya'daki üretiminde önemli değişimler göstermiştir. 18. yüzyıl sonlarında, Avrupa tekstil endüstrisinde giyim amacıyla tüketilen lifler 1 milyon ton civarında iken, 20. yüzyılda 14 milyon tona çıkmıştır. Bu süreç içinde, bu kadar lif artışı yanında, kullanılan liflerin cinslerinde de değişiklikler olmuştur. 19. yüzyılda kullanılan liflerin % 78'ini yün, % 18'ini keten, % 4'ünü pamuk oluştururken, 20. yüzyılda pamuk liflerinin kullanım oranı % 74'e yükselmiş, yün % 20'ye, keten ise % 6'ya düşmüştür. Bu durum, pamuk liflerinin insan sağlığı yönünden diğer liflere oranla daha iyi özelliklere sahip olması yanında, özellikle, 1750 yılında, otomatik mekik; 1767 yılında, iplik eğirme makinası; 1786 yılında, makine ile çalışan dokuma tezgahı; 1783 yılında, rollergin çırçır makinası; 1796 yılında, sawgin çırçır makinası; 1801 yılında, buhar makinasının endüstriye girmesi; başka bir deyişle pamuğun çırçırlandırılabilmeye ve işlenebilirliğinin kolaylaştırılması ile oluşmuştur.

Pamuk tarımının, Türkiye'de, M.Ö. 330 yılına dek geriye giden uzun bir tarihçesi vardır. Ancak, pamuk tarımındaki asıl gelişmeler, 11. yüzyılda, Selçuklu Türkleri döneminde olmuştur (Gençer, 1999).

Osmanlı imparatorluğu, 13. ve 14. yüzyılda, pamuk tarımını, Balkanlar, Suriye, Irak ve Mısır'dan başlayarak genişletmiş; Mısır'dan getirilen pamuk tohumları, Ege ve Çukurova Bölgelerinde çiftçilere ücretsiz dağıtılmış, bu konuda üreticilere sağlanan diğer desteklerle birlikte pamuk üretimi özendirilmiş; verilen teşvikler sayesinde pamuk üretiminde önemli gelişmeler kaydedilmiştir (Anonymous, 1996).

Pamuk tarımında asıl önemli ve büyük gelişmeler, Cumhuriyet döneminde yapılan kurumsal düzenlemeler sonucunda oluşmuştur. Bu dönemde bir taraftan yeni dokuma fabrikaları kurulmuş, diğer taraftan başlıca pamuk üretim bölgelerimizde, Adana, Nazilli ve Antalya'da Pamuk Üretim İstasyonları daha sonra Araştırma Enstitüleri ve Devlet Üretim Çiftlikleri yapılandırılmıştır. Ayrıca, eğitim amacıyla, yabancı ülkelere teknik eleman gönderilmiş, yabancı uzmanlar davet edilmiş; pamuk tohumu üretimi ve pamuk ıslahına yönelik yasal mevzuat oluşturulmuş; böylece, pamuk ıslah ve üretim tekniği üzerinde ciddi ve bilimsel çalışmalara başlanmıştır. Bu ve benzeri özverili çalışmalarla, 1925 yılından günümüze dek, pamuk ekim alanları, verimi ve üretiminde çok büyük oranlarda artışlar sağlanmıştır.

Türkiye'de Pamuk Üretimi ve Gelişimi

Pamuk, Dünya üzerinde çeşitli coğrafi bölgelerde yetiştirilmektedir. Bu bölgelerin başında Asya kıtası gelmekte, bu kıtayı Amerika ve Afrika kıtaları izlemektedir. Pamuk üretiminde önde gelen 6 ülke sırasıyla, Çin, ABD, Hindistan, Pakistan, Özbekistan ve Türkiye'dir. Bu ülkeler Dünya'daki pamuğun % 75'ini üretmektedir.

Türkiye'nin, günümüzde, Dünya'da 80 kadar pamuk üretimi yapan ülke içerisindeki, üretim ve tüketim yönünden konumu, Çizelge 1'de verilmiştir.

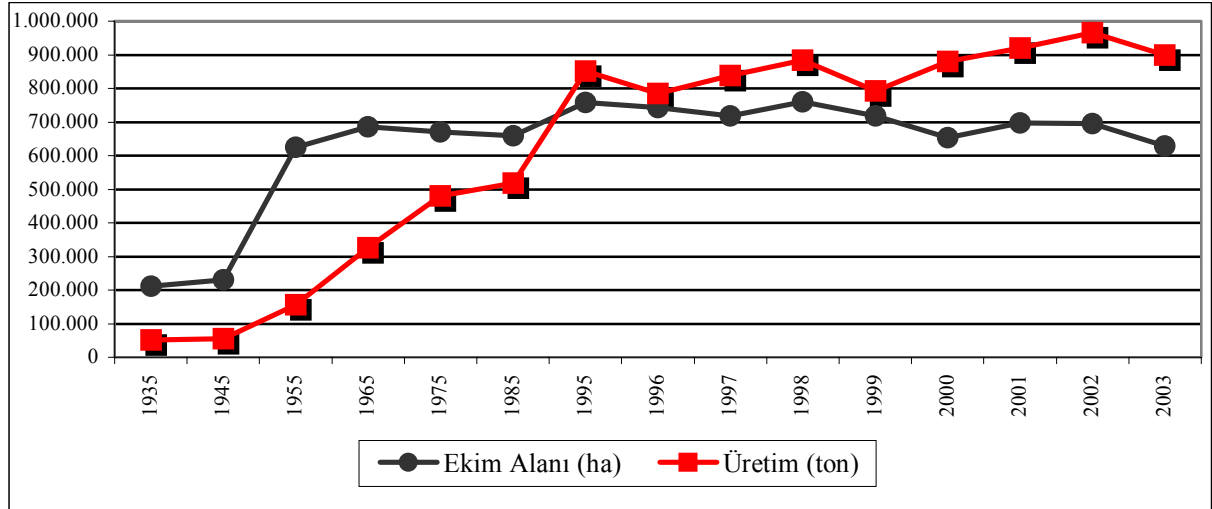
Çizelge 1. Türkiye'nin Dünya Pamuk Üretimi İçindeki Yeri

Ülkeler	Ekiliş (000 ha)	Verim (kg/ha)	Üretim (000 ton)	Tüketim (000 ton)	İthalat (000 ton)
Hindistan	8.249	309	2.551	2.920	318
ABD	5.216	749	3.905	1.744	10
Çin	4.362	1.074	4.672	5.620	495
Pakistan	2.933	586	1.712	1.844	183
Özbekistan	1.442	709	1.023	208	1
Brezilya	838	987	829	854	149
Türkiye	700	1.204	858	1.231	403
Avustralya	348	1.538	528	28	-
Suriye	232	1.368	307	119	-
İsrail	12	1.623	20	5	2
Endonezya	16	309	4	505	510
Meksika	80	1.072	82	475	422
Dünya	31.998	615	19.688	20.255	6.262

Kaynak: Anonymous, 1999-2003a.

Çizelge 1'den, Türkiye'nin pamuk ekim alanı yönünden Dünya'da yedinci; birim alandan elde edilen lif pamuk verimi yönünden dördüncü; pamuk üretim miktarı yönünden altıncı; tüketim yönünden beşinci ve ithalat yönünden dördüncü ülke konumunda olduğu izlenebilmektedir.

Türkiye'de, son 70 yıla ilişkin pamuk ekim alanı ve üretimindeki gelişmeler, Şekil 1'de verilmiştir.

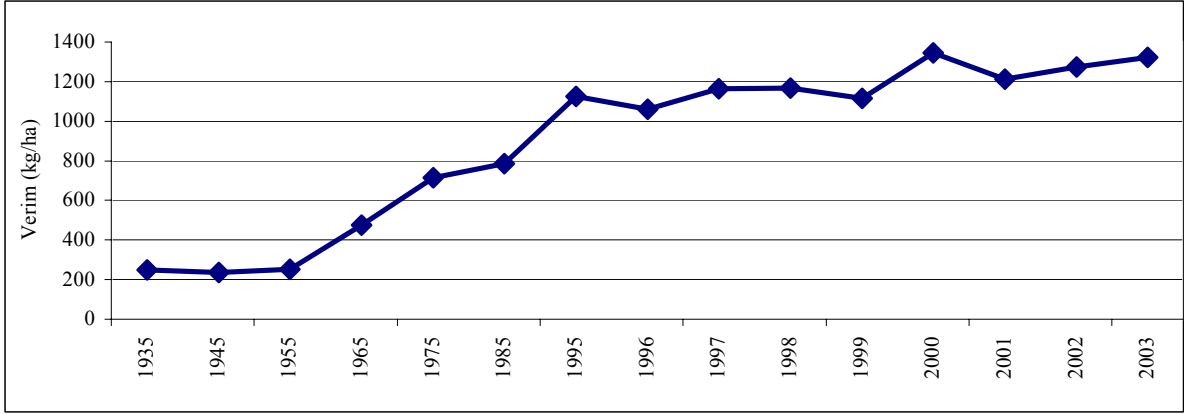

Şekil 1. Türkiye'de, yıllara göre pamuk ekim alanı ve üretimi

Kaynak: Anonymous 2001 ve Anonymous 2003a.

Şekil 1'den, üretimin, özellikle 1945'li yıllardan sonra hızlı bir yükselişe geçtiği; bu yükselişin, 1990-2000'li yıllar arasında yaklaşık 800.000 ton ile 900.000 ton arasında değişim gösterdiği; 2000'li yıllarda 900.000 tonun üstüne çıktığı; 2003 yılında ise bir azalışın olduğu dikkati çekmektedir. Pamuk ekim alanlarında önemli bir artış olmamasına karşın son yıllardaki pamuk üretim artışı, birim alandan elde edilen verim yüksekliğinden ileri gelmektedir.

Türkiye'de, yıllara göre elde edilen lif pamuk verimindeki gelişmeler, Şekil 2'de gösterilmiştir.

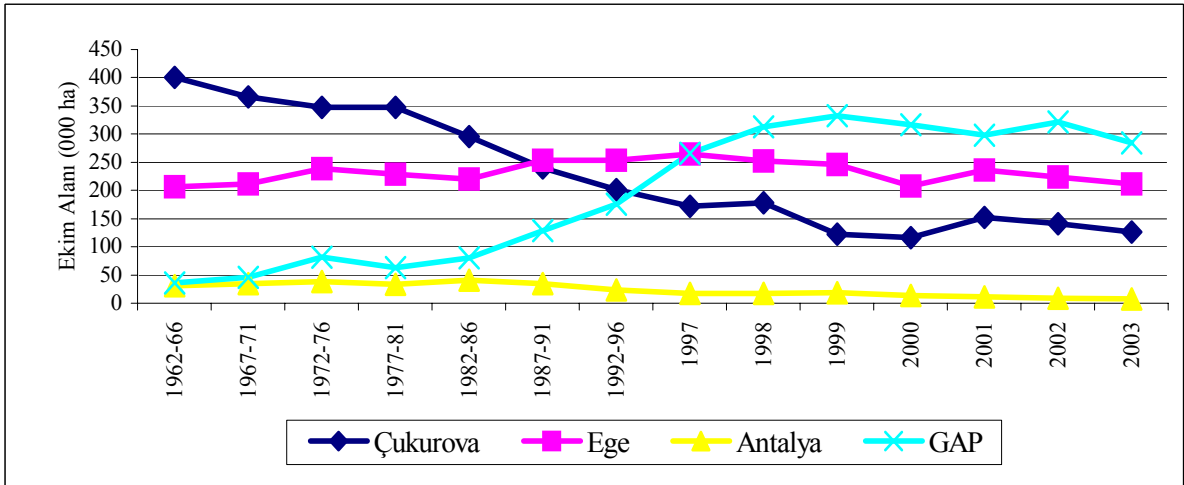
Şekil 2. Türkiye’de, yıllara göre oluşan lif pamuk verimindeki gelişmeler

Kaynak: Anonymous, 2001 ve Anonymous, 2003a.

Şekil 2’den, Türkiye’de 1930 – 1955 yılları arasında oldukça düşük ve stabil bir yapılanma içinde olan lif pamuk veriminin (yaklaşık hektara 250 kg), bu yıllardan sonra, özellikle 1995 yılına kadar hızlı bir artış gösterdiği; bu yıllarda hektara 1100 kg’ın üstüne çıktığı; 2000’li yıllardan sonra 1200-1350 kg/ha arasında bir değişim gösterdiği izlenebilmektedir.

Türkiye’de pamuk üretimi, genelde, Ege, Antalya, Çukurova ve Güneydoğu Anadolu bölgelerimizde yoğunlaşmıştır.

Bölgelere ve yıllara göre pamuk ekim alanı değişimi, Şekil 3’te verilmiştir.

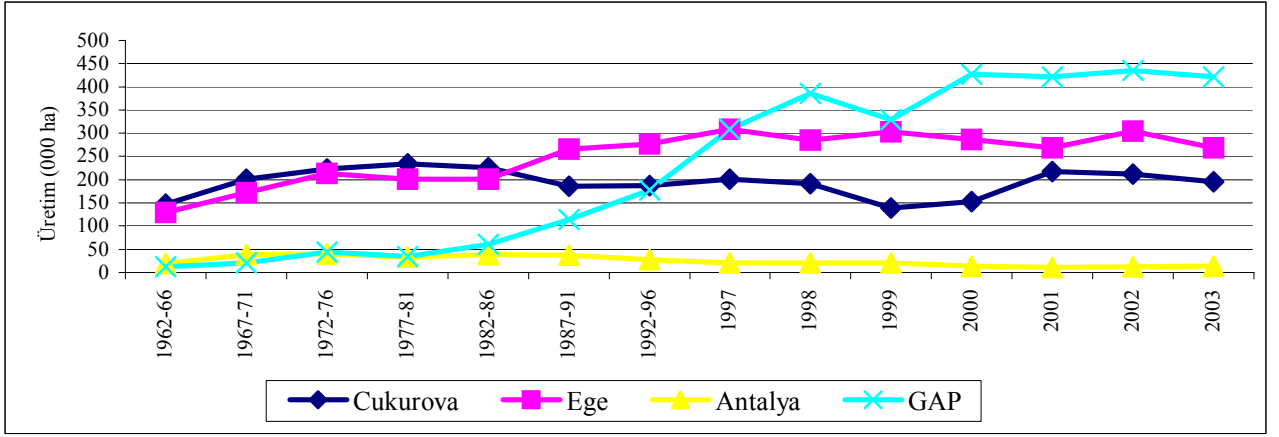

Şekil 3. Türkiye’de, bölgelere göre pamuk ekim alanı

Kaynak: Anonymous, 2003a ve Özüdoğru, 2002.

Şekil 3’ten, pamuk ekim alanlarının, 1960’lı yıllardan sonra, Çukurova bölgesinde sürekli bir düşüş gösterdiği (400.000 hektardan 130.000 hektara); GAP bölgesinde, özellikle 80’li yıllardan, 2000’li yıllara kadar hızlı bir artış trendi (80.000 hektardan 330.000 hektara) içinde olduğu; Ege bölgesinde, yıllara göre 200.000-260.000 hektar arasında değişim gösterdiği; Antalya bölgesinde ise, yine, özellikle 90’lı yıllardan sonra sürekli bir azalış (30.000 hektardan 8.000 hektara) eğilimi içinde olduğu dikkati çekmektedir.

Türkiye’de, bölgeler göre pamuk üretimindeki gelişmeler, Şekil 4’de gösterilmiştir.

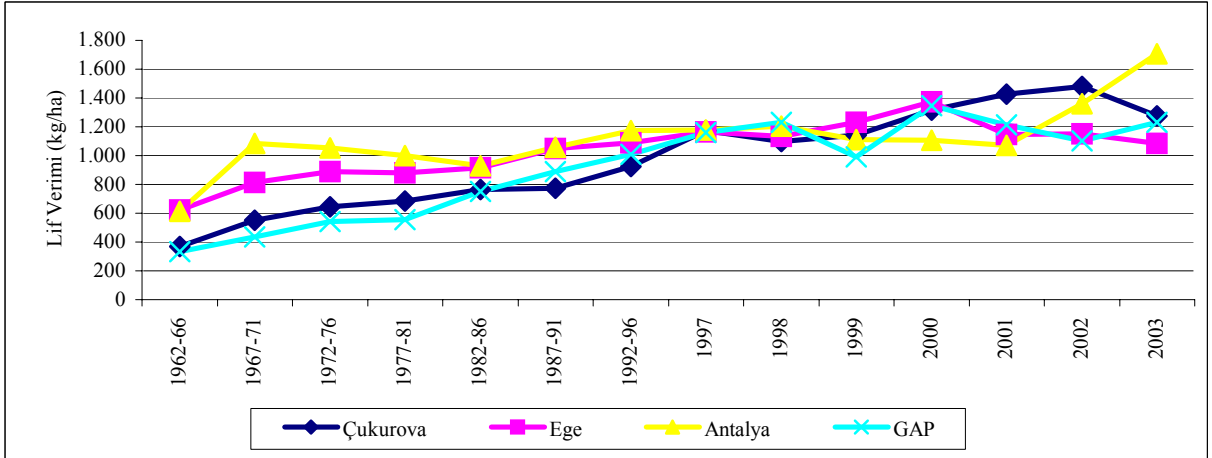

Şekil 4. Türkiye'de, bölgelere göre pamuk üretimindeki gelişmeler

Kaynak: Anonymous, 2003a ve Özüdoğru, 2002.

Şekil 4'den, 1960 – 1986'lı yıllara kadar en fazla üretimin, yine Çukurova bölgesinde olduğu; bunu, Ege, Antalya ve GAP bölgelerinin izlediği; 1980'li yıllardan sonra Çukurova ve Antalya bölgelerinde, özellikle ekim alanlarının azalışına bağlı olarak, önemli bir üretim azalışının olduğu; Ege bölgesinde 1997 yılına kadar bir üretim artışı olmasına karşın, son yıllarda ufak dalgalanmalarla üretimin, oldukça stabil bir yapıda olduğu; GAP bölgesinde ise 1999 yılı dışında sürekli bir üretim artışının olduğu; özellikle 2000'li yıllardan sonra bu artışın, 400.000 ton gibi bir üretim düzeyinin üzerine çıktığı dikkati çekmektedir.

Türkiye'de, bölgelere göre elde edilen pamuk lif verimindeki gelişmeler, Şekil 5'te gösterilmiştir.

Şekil 5. Türkiye'de, bölgelere göre pamuk lif verimindeki gelişmeler

Kaynak: Anonymous, 2003a ve Özüdoğru 2002

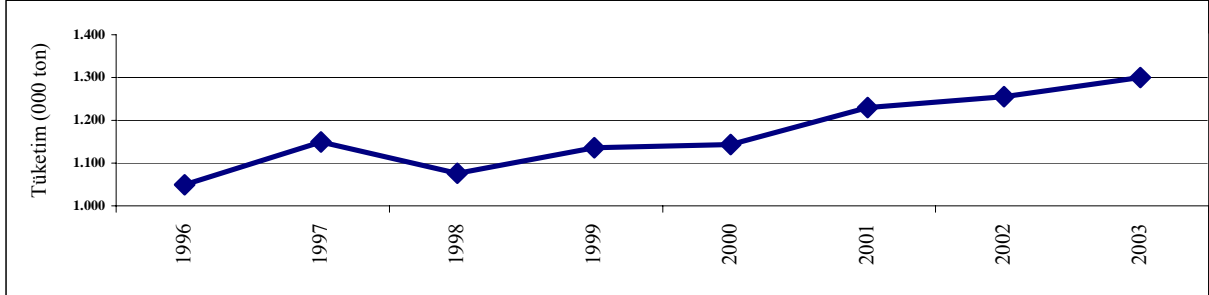
Şekil 5'ten, 1960'lı yıllarda en yüksek lif veriminin, Antalya ve Ege bölgelerinden alındığı; ancak, birim alandan elde edilen lif veriminin, bütün bölgelerde, birkaç yıl dışında, sürekli bir artış trendi içinde olduğu; 1996'lı yıllarda, verimin, bütün bölgelerde hemen hemen eşitlendiği; son yıllarda, Ege ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde bir düşüş; Çukurova ve Antalya bölgelerinde bir yükselişin olduğu izlenebilmektedir.

Aynı Şekilden, Türkiye'de, pamuk lif veriminde, yaklaşık 40 yıl öncesine göre iki katın üzerinde bir artış kaydedildiği dikkati çekmektedir.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi, yaklaşık 300.000 hektardan fazla ekim alanı ve 400.000 tondan fazla lif üretimi ile son yıllarda Türkiye'nin en önemli pamuk üretim bölgesi konumuna gelmiştir. Ülke üretiminin yaklaşık % 50'si bu bölgeden karşılanmaktadır. GAP ile sulanan alanların artmasına paralel olarak, Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki pamuk ekim alanlarının, daha da artacağı tahmin edilmektedir.

Türkiye'de Pamuk Tüketimi, Dış Ticareti ve Stok Durumu

Türkiye'nin lif pamuk tüketim miktarı, Şekil 6'da verilmiştir.

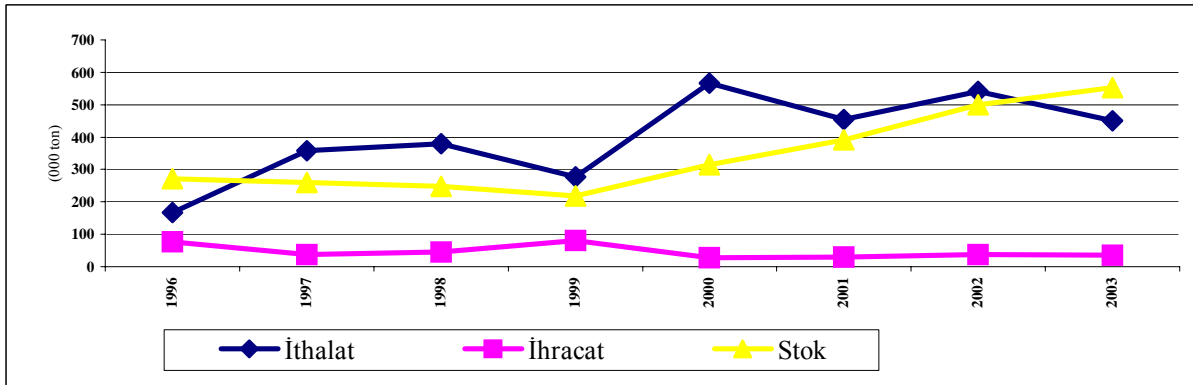
Şekil 6. Türkiye lif pamuk tüketimi

Kaynak: Anonymous, 2003 b ve Anonymous, 2003a.

Şekil 6'dan, Türkiye'de pamuk lif tüketiminin, 1998 yılı dışında, sürekli bir artış içinde olduğu; 1996 yılında yaklaşık 500.000 ton olan tüketimin, 2003 yılında 1.300.000 tona kadar yükseldiği dikkati çekmektedir.

Tüketim, mevcut üretim, stok ve yapılan ithalat ile karşılanmaktadır. Türkiye'de artan nüfus ve gelir düzeyi ile teşvikler sonucu tekstil sektöründe ve bu sektör ihracatında kaydedilen gelişmeler, pamuk talebini artırmıştır. Buna karşılık Türkiye'de, Güneydoğu Anadolu Bölgesi dışında pamuk ekim alanlarının genişletilmesi olanağı kısıtlıdır. Bu durum, pamukta yüksek verime rağmen Türkiye'yi giderek artan oranlarda dış pazarlara bağımlı hale getirmiştir.

Türkiye'de lif pamuk ithalatı, ihracatı ve stok durumu, Şekil 7'de verilmiştir.

Şekil 7. Türkiye'de lif pamuk ithalat, ihracat ve stok durumu

Kaynak: Anonymous, 1996-2003.

Şekil 7'den, Türkiye'nin her yıl önemli miktarda lif pamuk ithal ettiği; 1996 yılında 168.000 ton olan ithalatın, 2000 yılında 567.000 tona kadar yükseldiği; daha sonraki yıllarda 450.000 – 550.000 ton arasında değişim gösterdiği; 1996 ve 1999 yıllarında 76.000-80.000 ton kadar olan ihracatın, öteki yıllarda 30.000 – 40.000 tonlara kadar düştüğü izlenebilmektedir.

Stoklarda ise 1999 yılından sonra düzenli bir artış olduğu görülmektedir. Bu durum, üretim ve piyasalardaki istikrarsızlık nedeniyle sektörün hammadde gereksinimini garantilemek amacıyla stoklarını artırma eğiliminde olmasıyla açıklanabilir.

Türkiye’de Pamuk Üretiminin Temel Yapısı

Türkiye’de, tarımı yapılan pamukların hepsi, *Gossypium hirsutum* L. türüne ait pamuk çeşitleridir.

Ekolojik farklılıklar yanında uygulanan pamuk üretim tekniklerindeki farklılıklar, pamuk üretim bölgelerimizde yetiştirilen çeşitlerin, birbirlerinden oldukça farklı genetik yapıya sahip olmasına neden olmuştur.

Günümüzde pamuk üretimindeki temel amaçlar, yüksek verim yanında, lif teknolojik özelliklerinin geliştirilmesi, erkencilik, çırçır randımanının yükseltilmesi, hastalık ve zararlılara karşı dayanıklılık ve üretim masraflarının azaltılabilmesi şeklinde özetlenebilir.

Resmi olarak Tarım ve Köyişleri Bakanlığı’nın sorumluluğunda olmasına karşın Türkiye’de resmi ve özel sektör tarafından pamuk çeşitlerinin geliştirilebilmesi ve bu çeşitlere uygulanabilecek üretim tekniklerinin belirlenmesi yönünde birçok çalışmalar yapılmaktadır. Ege, Antalya, Çukurova ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki bakanlığa bağlı araştırma enstitüleri dışında çeşitli üniversiteler ve özel kuruluşlar, diğer bitkiler yanında pamuk üzerinde, çeşitli ıslah ve yetiştirme tekniği çalışmaları yapmaktadırlar. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Nazilli Pamuk Araştırma Enstitüsü ile Çukurova Üniversitesi Pamuk Araştırma ve Uygulama Merkezi, sadece pamuk ıslahı ve yetiştirme teknikleri üzerinde disiplinler arası çalışan kurumlar olarak dikkati çekmektedirler.

Türkiye’de, şimdiye dek, 54 pamuk çeşidi tescil edilmiş olup bunların 34 resmi, 20’si ise özel sektör kuruluşlarına aittir. Tescil edilen ya da üretim izni alınan çeşitlerin adı, tescil ya da üretim tarihi, tescil ettiren kuruluşlar, Çizelge 2’de verilmiştir.

Çizelge 2’de, özellikle son 5 yıl içinde, 33 çeşidin tescil edilmesi dikkat çekicidir.

Pamuk, ülkemiz ihracat gelirlerinin yaklaşık üçte birini, sanayi istihdamının beşte birini, ulusal gelirin ise yaklaşık % 8’ini sağlayan tekstil ve konfeksiyon sektörünün ana hammadde durumundadır. Ayrıca, üretimiyle de 1.5 milyon dolaylarında olduğu tahmin edilen nüfusa iş olanağı sağlamaktadır. Bugün, Türkiye, gerek pamuk lifi üretimi, gerekse tekstil ve konfeksiyon ürünleri ihracatında Dünya’da ilk on ülke arasında yer almaktadır (Şengül ve Ören, 2001).

Türkiye’de pamuk tarımı, ilk el çapası ve hasat dışında, mekanize olmuştur. Pamuk üretiminde, üretim masraflarının yüksekliği ve özellikle hasat sorunları (işçi azlığı, kirliliği vb.), en önemli sorunlar olarak dikkati çekmektedir. Bu nedenle, pamuk üreticileri, hasat sorunlarını, hasat makinası kullanarak gidermek istemektedirler.

Türkiye’de pamuk üreticileri, hasat ettikleri kütlü pamuklarını üyesi oldukları Kooperatiflere yada özel çırçır fabrikalarına vermektedirler. Depo olanakları olan çiftçiler, pamuklarını, piyasa fiyatlarını izleyerek, daha sonra da satabilmektedirler.

Çizelge 2. Türkiye'de, Tescil Edilen Çeşitlerin Adı, Tescil Tarihi, Yeniden Tescil Tarihi ve Tescil Ettiren Kuruluşlar (Anonymous, 2004)

No	Çeşit Adı	Tescil Tarihi	Yeniden Tescil Tarihi	Tescil Ettiren Kuruluş
1	Maydos Yerlisi	16.05.1964	-	Nazilli Pamuk Ars. Enst.
2	Sealand 542	16.05.1964	-	Nazilli Pamuk Ars. Enst.
3	Coker 100/A-2	16.05.1964	-	Nazilli Pamuk Ars. Enst.
4	Carolina Queen	17.04.1968	-	Cukurova Tarımsal Ars. Enst.
5	Nazilli 66-100	28.04.1975	-	Nazilli Pamuk Ars. Enst.
6	Delcerro	17.06.1977	19.08.2003	Nazilli Pamuk Ars. Enst.
7	Ege-69	17.06.1977	-	Nazilli Pamuk Ars. Enst.
8	Sayar 314	21.04.1980	01.05.2003	Cukurova Tarımsal Ars. Enst.
9	Cukurova 1518	04.11.1982	01.05.2003	Cukurova Tarımsal Ars. Enst.
10	Nazilli 84	24.04.1984	21.01.2004	Nazilli Pamuk Ars. Enst.
11	Gossipolsuz-86	28.04.1986	-	Ege Üniversitesi Zir. Fak.
12	Nazilli-87	21.04.1987	-	Nazilli Pamuk Ars. Enst.
13	Ersan-92	15.05.1992	-	K. Maraş Tar. Ars. Enst.
14	Maras-92	15.05.1992	-	K. Maraş Tar. Ars. Enst.
15	Nazilli M-503	15.05.1992	-	Nazilli Pamuk Ars. Enst.
16	Nazilli M-39	15.05.1992	-	Nazilli Pamuk Ars. Enst.
17	Stonville-453	12.04.1995	-	Tekfen Tar. Ur. ve Paz. A.S.
18	Nazilli 84 S	14.05.1998	-	Nazilli Pamuk Ars. Enst.
19	Nazilli 143	14.05.1998	-	Nazilli Pamuk Ars. Enst.
20	Nazilli M-342	14.05.1998	-	Nazilli Pamuk Ars. Enst.
21	Adana 98	14.05.1998	-	Cukurova Tarımsal Ars. Enst.
22	CUN S2	28.04.1999	-	Akdeniz Tarımsal Ars. Enst.
23	SG 125	28.04.1999	-	Ozbugday Tohumculuk A.S.
24	SG 404	28.04.1999	-	Ozbugday Tohumculuk A.S.
25	SG 502	28.04.1999	-	Ozbugday Tohumculuk A.S.
26	SG 1001	28.04.1999	-	Ozbugday Tohumculuk A.S.
27	DP 20	28.04.1999	-	Turk Deltapine Inc.
28	DP 50	28.04.1999	-	Ozbugday Tohumculuk A.S.
29	DP 5409	28.04.1999	-	Ozbugday Tohumculuk A.S.
30	DP 5614	28.04.1999	-	Ozbugday Tohumculuk A.S.
31	DP 5690	28.04.1999	-	Ozbugday Tohumculuk A.S.
32	Deltaopal	28.04.1999	-	Ozbugday Tohumculuk A.S.
33	Nata	28.04.1999	-	May Cukonar San. A.S.
34	Lachata	28.04.1999	-	May Cukonar San. A.S.
35	DP-5111	25.04.2001	-	Turk Deltapine Inc.
36	DP-388	25.04.2001	-	Turk Deltapine Inc.
37	Carmen	25.04.2001	-	Bayer Türk Kimya San. Ltd. Sti.
38	Sahin-2000	25.04.2001	-	Nazilli Pamuk Ars. Enst.
39	Aydın-110	25.04.2001	-	Nazilli Pamuk Ars. Enst.
40	Sivon	25.04.2001	-	Hazera-Toros Tohumculuk A.S.
41	Etna	25.04.2001	-	Hazera-Toros Tohumculuk A.S.
42	Europa	25.04.2001	-	Hazera-Toros Tohumculuk A.S.
43	Eksi-911	06.05.2002	-	Nazilli Pamuk Ars. Enst.
44	Gürelbey	06.05.2002	-	Nazilli Pamuk Ars. Enst.
45	Ozbek-142	06.05.2002	-	Nazilli Pamuk Ars. Enst.
46	Dicle 2002	06.05.2002	-	Guneydogu Anadolu Tar. Ars. Enst.
47	Teks	06.05.2002	-	Ozbugday Tohumculuk A.S.
48	Gossypolsuz Nazilli	06.05.2002	-	Nazilli Pamuk Ars. Enst.
49	Nazilli 342	01.05.2003	-	Nazilli Pamuk Ars. Enst.
50	Nazilli 663	01.05.2003	-	Nazilli Pamuk Ars. Enst.
51	Nazilli 303	01.05.2003	-	Nazilli Pamuk Ars. Enst.
52	Nazilli 954	01.05.2003	-	Nazilli Pamuk Ars. Enst.
53	Sure-Grow 96	01.05.2003	-	Turk Deltapine Inc.
54	Penta (Golda)	01.05.2004	-	Ozbugday Tohumculuk A.S.

Türkiye’de, 878 rollergin, 154 sawgin fabrikası bulunmaktadır. Rollergin fabrikalarının kapasitesi; 25 ile 100 rollergin ünitesi; sawgin fabrikalarının kapasitesi ise 2 ile 6 sawgin ünitesinden oluşmaktadır. Ancak, Türkiye’de 878 rollergin çırçır fabrikasından 788’i; 154 sawgin fabrikasından 121’i çalışır durumdadır. Rollergin ile çalışan fabrikalarda 27.292 çırçır makinası olup, bunun 23.620’si faaldır. Bunun dışında linter makina sayısı 178 olup, 175’i çalışmaktadır (Anonymous, 2003-2004).

Pamuk üretiminin yoğun olduğu bölgelerde, pamuk piyasasının oluşmasında katkı sağlamak amacıyla, Tarım Satış Kooperatif ve Birlikleri kurulmuştur. Pamuk konusunda faaliyet gösteren üç büyük birlik (Tariş, Çukobirlik ve Antbirlik), Türkiye toplam kütlü pamuk üretiminin, yaklaşık, %15-20’sini alarak işleyip değerlendirilmektedirler.

Temel çalışma konusu pamuk olan üç birlik, 91 Tarım Satış Kooperatifi ile toplam 146.224 ortağa hizmet sunmaktadır. Pamuk pazarlama kanalı olarak kooperatif ve birlikler, üreticiler açısından önemli bir yere sahiptir.

2000 yılında, 4572 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesiyle, Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikler, yeni bir yapılanma sürecine girmişlerdir. Buna göre öncelikle kooperatif ve birliklere devlet ve diğer kamu tüzel kişiliklerinden herhangi bir mali yardım sağlanamayacağı hüküm altına alınmış olup, kooperatifler özelleştirme sürecine alınmışlardır (Özüdoğru, 2003).

Türkiye’de, resmi olarak, kütlü pamuk için uygulanan bir standardizasyon sistemi yoktur. Çırçırıcılar, alıştıkları yöntemlere ve depo olanaklarına göre kütlü pamuğu depolamaktadırlar. Buna karşın, lif pamuğun sınıflandırılması zorunludur. Lif pamukların standardizasyonu, Dış Ticaret Müsteşarlığına bağlı bölge ajanları tarafından yapılmaktadır. Bu standartlar, 1952 yılında oluşturulup, 1953 yılında uygulamaya konmuştur. Birkaç ufak değişiklikten sonra, 1972 yılında hemen hemen günümüzde uygulanan şekline dönüştürülmüştür. Ancak, uygulanması zorunlu olan bu standartlar, Türk pamuklarının özelliklerini tam olarak belirtmekten uzak olup, pamukla ilgili tüm sektörlerin, pamuk standardizasyonundan olan beklentilerine yeterince cevap verememektedir.

Türkiye’de Pamuk Üretimine İlişkin Başlıca Sorunlar

Türkiye’de, oldukça güçlü bir pamuk üretimi yapılanması olmasına karşın, bu güçlü yapıyı olumsuz yönde etkileyebilen birçok sorunlar bulunmaktadır. Pamuk üretimini olumsuz yönde etkileyebilen bu sorunların başlıcaları;

- I. Politikalara ilişkin sorunlar,
  - II. Pamuk tarımındaki üretim masraflarının yüksek olması,
  - III. Pamuk tarımında, çeşit, tohumluk ve üretim tekniği konularındaki sorunlar,
  - IV. Pamuk hasadı, hasat sonrası (çırçırılama) ve yabancı madde sorunları,
  - V. Pamuk standardizasyon sistemindeki sorunlar,
  - VI. Pamuk üretim ve işleme tekniği konusundaki eğitim yetersizliği,
  - VII. Pamuk ile ilgili kesimler arasındaki iletişim ve işbirliği yetersizliği,
- olarak belirtilebilir.

Bu sorunlar ve çözüm önerileri, aşağıda özet olarak verilmiştir.

I) Politikalara İlişkin Sorunlar

Türkiye’de pamuk üretimi, bu kesime yönelik politikaların yanında, bir endüstri bitkisi olması nedeniyle sanayi politikalarından; yoğun bir şekilde iç ve dış ticarete konu olması nedeniyle de ticaret politikalarından etkilenmektedir. Bütün bu politikalar ise ülkemiz önceliklerinin yanında, hatta ötesinde, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) Tarım

Antlaşması ve AB Ortak Tarım Politikası (OTP) yükümlülüklerimiz çerçevesinde şekillendirilmektedir.

Günümüzde, tarım politikaları açısından genel eğilim, desteklerin üretim ve ticaret üzerinde en az etkili araçlarla yürütülmesi, diğer bir anlatımla, giderek daha rekabetçi bir ortam yaratılması yönündedir. Türkiye’de de bu genel eğilime uygun olarak, 2000’li yılların başından itibaren, tarım politikalarında köklü değişikliklere gidilmiştir. Bu kapsamda, taban fiyatı, destekleme alımları, ihracat teşvikleri ve dışa karşı koruma şeklinde özetleyebileceğimiz pazar fiyatı desteklerinin kapsamı daraltılmış, girdi sübvansiyonları ile sektöre yönelik ayrıcalıklı kredi uygulamasına ise son verilmiştir. Buradan kaynaklanacak olası gelir kayıplarının ise belirli ölçülerde doğrudan ödemelerle giderilebilmesi yönünde bir politika değişikliğine gidilmiştir.

Bu dönemde geleneksel destekler yerine arazi birimi başına yapılan Doğrudan Gelir Destekleri (DGD) ve Akaryakıt (mazot) Destekleri gibi üretimden tamamen bağımsız ödemeler ile bazı ürünlerde üretimle kısmen ilişkili Prim Ödemeleri uygulaması başlatılmıştır. Pamuk, prim ödemelerinden yararlanan sınırlı sayıdaki üründen biridir. Ancak, bu ödemeler, yıldan yıla değiştiği gibi uygulamalarının sürekliliği konusunda da bir garanti yoktur. Tarım politikalarında yeniden yapılanma çalışmaları kapsamındaki en belirgin gelişmelerden biri, tarımda 30 yıldan beri süregelen değişken girdilerdeki (faiz, gübre, ilaç, tohum, elektrik ve sulama suyu) sübvansiyon uygulamasına tamamen son verilmiş olmasıdır. 1995-1997 döneminde tarımsal desteklerin %34.6’sını girdi sübvansiyonları oluştururken, 2001-2003 döneminde bu oran %5’in, 2003 yılında ise %2’nin dahi altına düşmüştür (OECD, 2004).

2003 yılında tarım sektörüne sağlanan DGD ve mazot desteklerinin toplam tutarı, 1,50 milyar dolardır. Buna karşılık, uygulamadan kalkan girdi sübvansiyonlarının, 1995-2000 dönemi ortalama tutarı 1,74 milyar dolardır. Yani, sektör genelinde girdi sübvansiyonları yerine doğrudan ödemelerin ikamesi yönündeki politika değişikliğinden kaynaklanan bir gelir kaybı söz konusudur. Ancak araştırma bulguları, söz konusu politika değişikliğinden her ürünün aynı ölçüde etkilenmediğini göstermektedir. Buğday, arpa gibi ürünleri üretenler, bu politika değişikliğinden kazançlı çıkarken, pamuk gibi girdi talebi yüksek ürünleri üretenler gelir kaybına uğramışlardır. Daha açık bir anlatımla, buğday, arpa gibi ürünleri üretenlerin eline geçen DGD ve mazot destekleri toplamı, girdi sübvansiyonlarının kalkması sonucu ortaya çıkan gelir kaybını rahatlıkla karşılarken, bu ödemelerle pamuk üreticilerinin uğradıkları zararın sadece yaklaşık yarısı (% 54’ü) karşılanabilmiştir (Ören ve Binici, 2004). Prim gibi fark giderici ödemelerle bu gelir kaybının telafi edilememesi veya prim tutarlarının bu farkı karşılayabilecek düzeylerde belirlenmemesi halinde, söz konusu politika değişikliğinin, pamuk gibi girdi talebi yüksek ürünler üretimini olumsuz etkileyeceği bir gerçektir.

Türkiye, pamuk bitkisinin isteklerine uygun bir ekolojiye sahip az sayıda ülke arasında yer almaktadır. Mevcut durumda bile Türkiye, pamuk ve pamuklu dokuma sektöründe, Dünya ölçeğinde bir ekonomik değer yaratabilmektedir. Kaldı ki bu alanda yanlış politikalar sonucu değerlendirilemeyen büyük bir potansiyel mevcuttur. Verim ve kalite avantajımıza rağmen, sektörü bir bütün olarak etkileyen ve sonuçta ihracat rekabetine de yansıyan olumsuzluklar, artarak devam etmektedir. Dünya pamuk piyasasında Türkiye’nin en önemli rakipleri durumunda olan ülkelerde pamuk üretimi yüksek oranlı sübvansiyonlarla desteklenirken, aynı dönemde, Türkiye, bir yandan desteklerin kapsamını daraltmış, diğer taraftan tekstil ve konfeksiyonda aşırı bir kapasite yaratmıştır. Bunun sonucu olarak pamukta dış ticaret açıkları giderek artmış ve bugün yaklaşık 500 bin tonla Dünya’nın en önemli pamuk ithalatçıları

arasında ilk sıralarda yer almıştır. Dünya pamuk fiyatları, rakip ülkelerin sektöre sağladıkları sübvansiyonlarla düşerken, Türkiye’de girdi desteklerine son verilmesi, prim desteklerinin ise yetersiz kalması, üreticilerin her geçen gün pamuk üretiminden uzaklaşmasına ve sübvansiyonlu pamuk ithalatının artarak devamına neden olmuştur. Bugün, yarım milyon tona ulaşan pamuk ithalatımızın yapıldığı en önemli ülkeler arasında yer alan ABD, tek başına, üreticilerine dünya pamuk sübvansiyonlarının yarısını sağlamaktadır. Bu alanda Türkiye’nin rakibi konumunda olan diğer bazı ülkelerden Çin, Yunanistan ve İspanya’da da pamuk üreticilerine sağlanan yüksek oranlı destek ve korumalarla pamuk üreticilerinin eline piyasa fiyatlarının yaklaşık iki katı düzeyinde bir fiyat geçmektedir. Yüksek yurtiçi maliyetler, buna karşılık önemli üreticilerin yüksek oranlı sübvansiyonları sonucu düşen Dünya pamuk fiyatları, ülkemiz pamuk üretiminde bugün yaşanan sorunların en önemli nedenlerinin başında gelmektedir. Bu durum, Türk pamuğunun rekabet gücünü olumsuz etkilerken, tekstil sektörümüzü de ABD başta olmak üzere giderek artan oranlarda dış pazarlara bağımlı hale getirmektedir.

Diğer taraftan ülkemiz, taraf olduğu DTÖ Tarım Anlaşması ile belirlenen sınırlar dahilinde ithalata getirilen kısıtlamalarla bazı ürünlerin üretimini korumaya çalışırken, pamuk ithalatında herhangi bir koruma önlemi bulunmamaktadır. Ayrıca, pamuk, AB Gümrük Birliği Antlaşması kapsamında sanayi ürünü olarak işlem görmektedir. Bu nedenle, Türkiye, AB pamuklarına, 1995 yılından beri sıfır gümrük uygulamaktadır. Dolayısıyla pamuk, AB ile Türkiye arasında serbest dolaşıma tabidir. Buna karşılık Türkiye, AB’nin pamuk üretimine sağladığı yüksek oranlı sübvansiyonlardan yararlanmamaktadır.

Bütün bunlar, Dünya pamuk piyasalarında Türkiye’nin aleyhine haksız bir rekabet ortamı yaratmakta bu olumsuz yapının giderilebilmesini zorunlu kılmaktadır.

Pamuk üretiminde karşılaşılan diğer önemli bir sorun da finansman sorunudur. Ülkemiz koşullarında pamuk üretimi bugün için oldukça pahalı ve riskli bir üretim kolu haline gelmiştir. Üretim aşamasındaki belirsizliklerin yanında, fiyat ve pazar koşullarında da bir kararlılığın olmaması, üretimi olumsuz etkilemektedir. Artan üretim maliyetleri, üreticilerin finansman gereksinimini artırırken, son yıllarda sektöre yönelik ayrıcalıklı kredi uygulamasına son verilmiştir. Finansman gereksinimini örgütlü kredi kuruluşlarından sağlamada zorlanan üreticiler, tefecilere yönelmekte, yüksek faizden kurtulmak için de ürünü peşin, ancak düşük fiyatla tüccara satmak zorunda kalmakta, bu da pamuk üretimini olumsuz yönde etkilemektedir.

II) Pamuk Tarımındaki Üretim Masraflarının Yüksek Olması

Pamuk üretiminin özellikle çapalama ve hasat yönünden büyük oranda insan işgücüne dayanması ve üretim girdilerinin aşırı kullanılması, üretim maliyetinin yüksek olmasında başlıca etkenlerdir. Üretim maliyetinin yüksek olması, pamuğun karlılığı ve diğer ürünlerle olan rekabet gücünü azaltmaktadır.

Pamuk tarımının karlılığının korunması, üretim maliyetinin azaltılması, uygulaması gereken zorunlu bir politika olmalıdır. Ülkemiz koşullarında pamuk üretim maliyetinin azaltılabilmesi;

- Polikültür pamuk tarım alanlarının genişletilmesi,
- Minimum toprak işleme, insan gücüyle yapılan işlemlerin azaltılması, üretim girdilerinin (tohum, gübre, su, ilaç, alet-ekipman, enerji vb.) optimum düzeyde ve etkili kullanımı, hasatın makine ile yapılması ve bu konularda üreticilerin eğitilmesi,
- Zararlılara, hastalıklara ve su azlığı başta olmak üzere gelişimi olumsuz etkileyen faktörlere karşı dirençli pamuk çeşitlerinin geliştirilmesi,

- Kültürel işlemlerin, tarımsal savaşı azaltıcı şekilde seçilmesi,
- Başlıca zararlıların, bunların biyo-ekolojilerinin ve ekonomik zarar eşiklerinin tespit edilmesi ile olanaklıdır.

III) Pamuk Tarımında, Çeşit, Tohumluk ve Üretim Tekniği Konularındaki Sorunlar

Türkiye’de, yaklaşık son 40 yıldır, pamuk ekim alanlarında önemli bir artış söz konusu değildir. Buna karşın üretim, yüksek verimli çeşitlerin geliştirilmesi ve bunlara uygulanacak uygun üretim tekniklerinin belirlenmesi; bir başka deyişle, birim alandan elde edilen verimin artması ile yükselmiştir. Özellikle, özel sektörün bu çalışmalar içerisinde yer almasıyla artan rekabet, bu konuda birçok olumlu gelişmelerin oluşmasına da neden olmuştur. Ancak, Türkiye’de, özellikle son 5 yılda, 33 çeşidin tescil edilmesi ve üretime alınması dikkat çekicidir. Bu durum, bir noktada, her ne kadar pamuk üreticileri yönünden çeşit seçim şansını arttırmakta ise de bir noktada Türkiye’de bir çeşit enflasyonu tablosunu da ortaya koymaktadır.

Bu enflasyonun, çeşitleri ayrı ayrı depolama olanağı olmayan çırçır fabrikaları ve tek balya kontrol sistemini uygulayamayan Türkiye’de, homojen lif özellikleri isteyen Türk tekstil sanayiinde birçok sorunlar oluşturabileceği bir gerçektir.

Pamuk üretim bölgelerimizde pamuk tohumluk sorunu yaşanmaktadır. Bu sorun, özellikle sertifikalı tohumluk konusunda ortaya çıkmaktadır. Bu durum, bölgelerimizde uygulanan tohumluk üretim ve dağıtım programına uygun satın almanın yapılamamasından, sözleşmeli çiftçilerin ürettikleri sertifikalı kütlülerini, ilgili kuruluşların fabrikalarına getirmemelerinden kaynaklanmaktadır. Çiftçiler, fiyatların cazip olmadığı yıllarda, kütlü pamuk ürünlerini tüccar ve sanayicilere satarak, döl kademeleri belli sertifikalı tohumlukların, yağ fabrikalarında gitmesine neden olmaktadır. Satınalma işlemlerindeki hatalar, kuruluşlar arasındaki işbirliği noksanlığı ve otorite boşluğu, pamuk tohumluğu sorunlarına neden olmaktadır. Bu sorunların giderilebilmesi, tohumluk primlerinin yüksek tutulması ve bu primin peşin ödenmesi; orijinal sınıftaki tohumluklardan elde edilen anaç kütlülerin, sawginde çırçırlandırılmalarının temin edilmesi; pamuk tohumluklarının, temiz olarak hazırlanması; haysız tohum kullanımı için alt yapı oluşturulması; kooperatiflerin, tohumculuk konusundaki görevlerini ve sorumluluklarını tam olarak yerine getirebilmelerinin sağlanması; özellikle tekstil sanayiinin gereksinimini karşılamak üzere uzun lifli, lif teknolojik özellikleri üstün, doğal renkli lifli ve organik pamuk üretim tekniğine uygun pamuk çeşitlerinin geliştirilebilmesine yönelik çalışmaların (projelerin) desteklenmesi ve tohumluk üretim ve dağıtımında görev alan tüm kuruluşların, sıkı bir işbirliği içinde çalışmalarının sağlanması ve teşvik edilmesi ile olasıdır.

Rekabet koşullarının çok büyük boyutlara ulaştığı Dünya ticaretinde, tekstil ürünlerinin iyi pazarlanabilmesi için maliyetinin düşük, kullanım amacı doğrultusundaki kalitesinin ise yüksek olması zorunludur. Kaliteli üretim için işleme tekniklerinin yanında pamuğun kaliteli de olması zorunludur. Bir başka deyişle, pamuk liflerinin, kendi tür ve çeşit yapısı içinde, en ince, en uzun, en yeknesak, en olgun ve iplik olabilirlik düzeylerinin en yüksek düzeyde olması gerekmektedir. Bu nedenle, bölgelerimizde uzun lifli, sağlam yapılı, ince ve olgun lifli pamuk üretimi ve ıslahı çalışmalarına acilen başlanması ve bu çalışmaların teşvik edilmesi gerekmektedir.

Çeşit tescil ve tohumluk sertifikasyon ile tohumluk temini konusundaki sorunlar, resmi ve özellikle özel sektörün tescil konusunda daha sıkı ve güvenilir bir denetim mekanizması içine alınması; tescil ve tohumluk sertifikasyonu kurumunun yeniden ve

güçlü bir şekilde yapılandırılması; hatta bu kuruluşun özerk bir yapılanma içine sokulması ile olasıdır.

IV) Pamuk Hasadı, Hasat Sonrası (Çırçırılama) ve Yabancı Madde Sorunları

Türkiye'nin tüm üretim bölgelerinde pamuk elle toplanmaktadır. Pamuk toplama işçileri, "Elci yada Dayıbaşı" adı verilen şahıslarla organize edilmektedir. Elcilerle, pamuk çiftçisi, iş ve işçi bulma gözetiminde, belirli sayıda işçi çalıştırabilme yönünden anlaşma yapmaktadırlar. Ancak bu anlaşmaların yasal yönü bulunmamakta, bu nedenle taraflar arasında sık sık sorun yaşanmaktadır. Bu nedenlerle sistemi islah edici önlemlerin acilen alınması, ilgili kesim ve kurumların bir araya gelerek, karşılıklı taahhütlerini yerine getirilebileceği yasal ve daha etkin bir sistemin geliştirilmesi gerekmektedir.

Pamuk hasadı, büyük çoğunluğu Güneydoğu Anadolu Bölgesi illerinden gelen mevsimlik toplama işçileri tarafından yapılmaktadır. Ancak, son yıllarda, GAP alanında, kısmen sulu tarıma geçilmesi nedeniyle, bölgelerimize gelen pamuk toplama işçileri sayısında önemli azalmalar olmuştur. İşçilik sorunları, üreticileri makinalı hasada doğru yöneltmektedir. Ancak, hasatta kullanılacak toplama makinalarının pahalı olması yanında varolan alt yapı ve bilgi noksanlıkları, makinalı hasada geçişi zorlaştırmaktadır. Sorunla ilgili müteahhitlik hizmetleri desteklenmeli, makina girişi teşvik kapsamına alınarak hasat makinası alım için üreticilere düşük faizli ve uzun vadeli kredi olanağı sağlanmalıdır.

Hasat edilen pamukların işlenmesi (çırçırılması) sırasında pamuklara bilinçsizce su verilmektedir. Bu durum, pamuk liflerinin bozulmasına, renginin sararmasına ve kalitenin tamamen bozulmasına neden olmaktadır. Bu nedenle, pamuklara su verilme işleminin yasaklanması gerekmektedir. Bu sorun, pamukların, çırçırıldıktan sonra dinlendirme ve nemlendirme ünitelerine alınması ile çözümlenebilir. Bu nedenle, mevcut çırçır evlerinde, dinlendirme ve nemlendirme ünitelerinin bulunması zorunlu hale getirilmelidir.

Pamukta yabancı madde sorunu, en önemli sorunlardan birisidir. Yabancı madde, pamukla ilgili yabancı madde (çepel, şif, yaprak vb. gibi) ve pamuk dışında yabancı madde (toprak, taş, naylon, jüt vb. gibi) olarak iki kısımda tanımlanmaktadır. Pamuğun, tekstilde büyük sorun oluşturan yabancı maddelerden arındırılması, temiz toplanmasının yanında çiftçi ve çırçırıcıların ve hatta iplikçilerin eğitilmesi ile doğrudan ilişkilidir. Bu nedenle, taraflar, bu yönden eğitilmeli ve birlikte çalışabilmelerini sağlayabilecek bir düzen oluşturulmalıdır.

V) Pamuk Standardizasyon Sistemine İlişkin Sorunlar

Türkiye'de 1950 yılından sonra pamuğun ihraç ürünleri arasına da girerek önem kazanması, pamuk standardizasyonu konusundaki çalışmaları hızlandırmıştır. 1952 yılında, Türkiye'de pamuk konusunda ilgili kurumların işbirliği ve katılımı ile Türk lif pamuk standartları oluşturulmuş; bu standartlar, Bakanlar Kurulu'nun 5 Ağustos 1953 tarih ve 4/1283 sayılı kararı ile kabul edilen "Pamukların Kontrolüne Dair Tüzük" ile yürürlüğe girmiştir (Anonymous, 1975). Daha sonra (1961-1965 yıllarında), pamuk standartları üzerinde bazı değişiklikler yapılmış; 1972 yılında, Türk lif pamuk standartlarının günümüzde uygulanan şekli oluşturulmuş; 31 Temmuz 1999 tarih, 23772 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan bazı değişikliklerle son biçimini almıştır (Anonymous, 1999).

Bu yapılanmaya göre; Türkiye'de yetiştirilen orta lifli pamukların, grup, sınıf ve tipleri, Çizelge 3'te verilmiştir.

Çizelge 3. Türk Lif Pamuk Sınıfları

ORTA LİFLİ GRUBU (UPLAND)							
ROLLERGİN					SAWGİN		
Beyaz Sınıf		H. Benekli Sınıf		Renkli Sınıf	Beyaz Sınıf	H. Benekli Sınıf	Tip Dışı Sınıf
Ege	Çukurova	Ege	Çukurova				
Std. Ekt.	Std. Ekt.	-	-	-	Std. Ekt.	-	-
Std. 1	Std. 1	Std. 1	Std. 1	Std. 1	Std. 1	Std. 1	Özürlü
Std. 2	Std. 2	Std. 2	Std. 2	Std. 2	Std. 2	Std. 2	Kuşbaşı
Std. 3	Std. 3	Std. 3	Std. 3	Std. 3	Std. 3	Std. 3	Avaryalı
Std. 4	Std. 4	Std. 4	Std. 4	Std. 4	Std. 4	Std. 4	-
Std. 5	Std. 5	Std. 5	Std. 5	-	Std. 5	Std. 5	-
Std. 6	Std. 6	-	-	-	Std. 6	-	-

Çizelge 3'ten izlenebileceği gibi, Türkiye'de uygulanan "Pamukların Kontrolüne Dair Tüzük" uyarınca rollergin pamukları, öncelikle, üretim bölgelerine göre, Ege ve Çukurova olarak ikiye ayrılmaktadır. Ege, Hatay, Maraş ve Güneydoğu bölgelerinde üretilen pamuklar için Ege Rollergin Standardı; Çukurova'da üretilen pamuklar için Çukurova Rollergin Standardı uygulanmaktadır. Sawgîn'de çırçırılan pamuklar için, üretim bölgelerine bakılmaksızın, tek bir standard bulunmaktadır.

Türkiye'de lif pamuklarının sınıflandırılması ve kontrolü, anılan Tüzüğün 19. , 23. ve 28. maddeleri gereği zorunludur. Sınıflandırma ve Kontrol, Dış Ticaret Müsteşarlığı, Dış Ticaret Standardizasyon Genel Müdürlüğü tarafından yapılmaktadır. Buna göre, Türk lif pamukları, derece yönünden sınıflandırılmakta olup, bu sınıflandırmada pamuğun rengi, içerdiği yabancı maddesi ve hazırlama durumu dikkate alınmakta, liflerin iplik yapımı ile ilgili, önemli öteki özellikleri (uzunluk, incelik, kopma dayanıklılığı, yeknesaklık vb.) dikkate alınmamaktadır. Kontrol, sondaj yöntemi uyarınca yapılmaktadır. Sondaj yönteminde bir parti (en çok 100 balya) içinden % 2 oranında balya kontrol edilmektedir.

T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından yürütülen "Türkiye Ürün Borsaları Geliştirme Projesi" kapsamı içinde "Türkiye'deki Pamuk Standartları ve Tasnif Sisteminin Durum Tespiti ve Geliştirme Önerileri" başlığı altında bir proje çalışması yapılmıştır (Gençer ve ark., 1999). Bu proje çalışmasında, pamuk standardizasyonu yönünden pamuk üreticileri, Tarım ve Satış Kooperatifleri, çırçırıcılar, Dış Ticarete Standardizasyon Genel Müdürlüğü ve bu Müdürlüğe bağlı Bölge Müdürlükleri, tüccarlar, Ticaret Borsaları ve tekstil fabrikaları incelenmiştir.

Yapılan incelemeden;

- Pamuk üreticilerinin, pamuk standardizasyonu konusunda bilinçsiz olduğu,
- Çırçır fabrikalarında, kütlü pamuk yönünden gerçekçi bir standardizasyon yapılmadığı,
- Tağşiş sorununun büyük boyutta olduğu;
- Bu nedenle daha işin başında pamukların kalite yönünden birbirine karıştırıldığı,
- Çırçır fabrikalarında yeterli depo olanaklarının bulunmadığı,
- Balyalanan pamukların kontrolünün sondaj yöntemi ile yapılmasının, o parti içindeki pamukların kalitesini tam olarak belirlemekten uzak olduğu,
- Çırçır fabrikaları ve hatta bölge müdürlüklerinde bulunması ve pamuk tasnifinde kullanılması gereken ışıklı tasnif odalarının yetersiz olduğu,
- Rollergin tipi pamukların, Ege, Çukurova ve Ege Tipi olarak 3 gruba ayrılmasının ve Ege pamuğuna yüksek fiyat verilmesinin, Çukurova ve GAP bölgesi pamuklarının bu bölgeye taşınmasına ve farklı kalitedeki pamukların birbirine karıştırılmasına neden olduğu,

- İthalat ve ihracatçıların, borsaların ve tekstil fabrikalarının, pamuk standardizasyonu konusunda çok bilinçli olup, var olan Türk Pamuk Standartlarını kullanmadıkları,
- Varolan Türk Pamuk Standartlarının içerdiği kalite faktörlerinin, ihracatçının ve tekstil üreticilerinin gereksinim duyduğu lif pamuğun kalitesi ile ilgili bilgilerin tamamını içermediği,
- Mevcut standardizasyon sisteminin, pamuk pazarlama sisteminde de herhangi ciddi bir fonksiyonunun olmadığı,
- Türk lif pamuk standartlarının bu ve benzeri birçok eksikliği olup, bunların düzeltilmesi gerektiği saptanmıştır.

Türk Pamuk standardizasyonundaki bütün bu yetersizlikler, pamuk ile ilgili sektörlerin, lif pamukların tasnifi konusundaki gereksinimlerine çok az ölçülerde cevap verebilmesini sonuçlamaktadır. Çalışmada, bu yetersizliklerin giderilebilmesi için;

- Dış Ticarete Standardizasyon Genel Müdürlüğü (DTSGM) tarafından, uygulanan lif pamukların denetlenmesinin zorunlu olarak yapılmasının ortadan kaldırılması; sınıflandırmanın isteğe bağlı olarak yapılması,
- Rollergin pamukları için de Sawgin pamuklarındaki gibi tek bir Türkiye standardı oluşturulması,
- DTSGM'nin, pamuk üreticileri, çırçırcılar ve tarım satış kooperatifleri ile işbirliği yaparak, kütlü pamuk standartlarının oluşturulması,
- Derece yönünden yapılan pamuk sınıflandırma sisteminin, HVI kontrol sistemi ile desteklenmesi,
- Pamuk sınıflandırma ve kontrol sistemi, DTSGM tarafından ya da DTSGM ve Ticaret Borsaları tarafından, birliktelik içinde yapılması,
- Lif pamuk kontrollerinin, tek balya sistemine göre yapılması,
- Kontrollerin, Devlet tarafından parasız olarak yapılması sistemi bırakılarak, kontrol için oluşacak masrafın, satıcı ya da alıcı tarafından karşılanması yönünde bir sistemin oluşturulması,
- Derece yönünden tasnifin, yalnızca DTSGM bürolarındaki ışıklı tasnif odalarında yapılması,
- Balyalar üzerinde, balyaların (tek tek) kimliğini belirlemek için etiket kullanılması,
- Üretici, çırçırcı ve tekstil sanayicisi arasında çok iyi bir işbirliğinin oluşturulması,
- Pamuktaki yabancı madde ve özellikle Tağşiş sorununun çözümlenebilmesi için makinalı hasadın teşvik edilmesi,
- Türk pamuk standardizasyonunun, güncel bilgilere ve objektif esaslara dayalı bir yapıya kavuşturulması önerilmiştir.

Bu önerilerin, uygulamaya sokulması gerekmektedir.

VI) Pamuk Üretim ve İşleme Tekniği Konusundaki Eğitim Yetersizliği

Pamuk tarımında ve sanayiinde eğitim noksanlığı belirgin bir şekilde kendini hissettirmektedir. Bu noksanlık, ilgili kesimlerin birlikteliği sağlanarak etkin bir şekilde çözümlenmelidir. Bu konuda, çiftçi eğitim servisi aktif bir işleve kavuşturulmalıdır. Bu amaca yönelik yeterli miktarda teknik eleman yetiştirilmeli, özel kuruluşlar teşvik edilmelidir.

VII) Pamuk İle İlgili Kesimler Arasındaki İletişim ve İşbirliği Yetersizliği

Türkiye’de pamuk üretimi ve tüketimi konusunda, pamuk ile ilgili kesimler arasında işbirliği ve iletişimsizlik noksanlığının varlığı bir gerçektir. Bu konuda pamukla ilgili tüm kesimlerin, pamuktan olan beklentilerinin belirginleştirilmesi; sorunların ve sorumlulukların netleştirilmesi; her kesimin kendi sorumluluklarını yerine getirmesi, kurumlar arasındaki iletişimin sağlanması; Bölge Pamuk İstişare Kurullarının daha kapsamlı ve etkin hale getirilmesi; alınan kararların uygulanmasının sağlanması; pamuk üreticisi, sanayicisi ve tüccarının, birbirlerinin sorunlarını bilebilen nitelikte, sıkı bir işbirliği içinde bulunmalarını sağlayabilecek, bilinçli ve yapıcı bir düzenin oluşturulması gerekmektedir.

Tüm bu sorunların çözümlenebilmesi, bu sorunların tarafsız bir şekilde tartışılabilmesine; bu konularda araştırmalar yapılmasına; bilimsel çıktılarının sağlıklı bir şekilde uygulamaya aktarılmasına; pamuk üreticisi, çırçircısı, sanayicisi ve tüccarlarının ve ilgili diğer kesimlerin sıkı bir işbirliği içinde olabilmelerini sağlayabilecek, bilinçli ve yapıcı bir düzenin oluşturulması ve uygulanması ile olasıdır.

Kısa ve Uzun Vadeli Pamuk Üretim ve Tüketim Projeksiyonu

Yukarıda belirtilen pamuk üretimini olumsuz yönde etkileyebilen sorunlar yanında, sulama suyunun kısıtlılığı ve pamuğun öteki birçok bitki ile olan rekabeti, Türkiye’de, Güneydoğu Anadolu Bölgesi dışındaki bölgelerde, pamuk ekim alanını ve üretimi kısıtlamaktadır.

Güneydoğu Anadolu Bölgesinde tarımsal üretimi sınırlayan yağış noksanlığını sulama yoluyla gidermek ve yöreye elektrik enerjisi sağlamak amacıyla 1976 yılında başlatılıp, 30 yılda bitirilmesi planlanan, dokuzu sulama ve enerji, üçü yalnız enerji, biri yalnız sulama içerikli onüç alt projeden oluşan Güneydoğu Anadolu Projesi alanında, sulama içerikli on alt proje ile 1.641.382 hektar alanın sulanabilmesi mümkün olabilecektir (Anonymous, 1989). Bu sulama olanağı ile bölgede mevcut ürün deseninin değişeceği, bu ürün deseni içinde pamuk ekim alanının, oluşacak tüm ekim alanının % 35’ini kaplayarak, yaklaşık 580.000 hektara ulaşabileceği belirtilmektedir. Böylece GAP projesi ile Türkiye’de toplam pamuk ekim alanının, yaklaşık 1.2 milyon hektara, pamuk lif üretiminin ise 1.3 milyon tona ulaşabileceği tahmin edilmektedir. Böylece Türkiye, yakın bir gelecekte, Dünya pamuk tarımı, sanayii ve ticaretinde daha da güçlü bir konuma gelebilecektir.

Ülkemizde son yıllarda yaşanan ekonomik krizler ve pamuk satış fiyatlarının, üretim maliyetinin altında kalması nedeni ile üretici pamuk yerine başka ürünlerin tarımına yönelmiştir. Bu nedenle, gelecek yıllarda pamuk ekim alanı, üretim ve tüketim miktarlarının tahmin edilmesi oldukça zorlaşmaktadır. Buna en iyi örnek; XIII. Beş Yıllık Kalkınma planında, pamuk ekim alanlarının % 2’lik artışla, 2000 yılında 771.000 ha, 2001 yılında 781.000 ha, 2002 yılında 801.000 ha ve 2003 yılında 817.000 ha olması hedeflenirken, 2000 yılında 669.000 ha, 2001 yılında 697.000 ha, 2002 yılında 694.000 ha, 2003 yılında ise 629.000 ha ekim gerçekleşmiş olması gösterilebilir.

Ülkemizde, bölgelere göre üretimi yapılan ticari çeşitler, hem verimli hem de randımanı yüksek çeşitlerdir. Dolayısıyla verimde fazla artış sağlanamayacağından, üretimde sağlanacak artış, bundan sonra daha çok ekim alanlarının artışına bağlı olacaktır. Ülkemizde pamuk ekim alanı artışı, ekonomik faktörler dışında GAP’a bağlı olacağı için projenin biran önce bitirilerek sulanabilir alanların pamuk tarımına açılması, ülkemiz pamuk üretiminin artışında önemli bir unsur olacaktır. Ancak, 1976 da başlayıp 2006 bitirilmesi planlanan GAP’ta, özellikle sulama alanlarının tarıma açılması, önem arz etmektedir. Kısa vadede bunun artacağı pek mümkün değildir.

Bundan dolayı, pamuk ekim alanlarında artış en iyimser koşullarda 2010 yılından sonra olabilecektir.

VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planında, Türkiye pamuk tüketiminin nüfus ve gelirdeki gelişmelere bağlı olarak yılda ortalama % 2 oranında artacağı belirtilmiştir. Bu varsayım, tarafımızca hesaplanan Türkiye pamuk üretim ve tüketim projeksiyon değerleri, Çizelge 4'te verilmiştir.

Çizelge 4. Kısa ve Uzun Vadeli Pamuk Üretim ve Tüketim Projeksiyonu

Yıllar	Üretim (000 Ton)	Tüketim (000 Ton)
1999	791	1144
2000	740	1120
2001	920	1230
2002	964	1254
2003	899	1270
2004*	928	1295
2005*	928	1321
2006*	928	1348
2007*	928	1375
2008*	928	1402
2009*	928	1430
2010*	928	1459
2011*	947	1488
2012*	966	1518
2013*	985	1548
2014*	1004	1579
2015*	1024	1611
2016*	1044	1643
2017*	1065	1676
2018*	1086	1709
2019*	1108	1743
2020*	1130	1778

Kaynak : Anonymous, 1999-2003b; Anonymous, 2003c; (*) Tahmin

Çizelge 4'den de izlenebildiği gibi, 2020 yıllarında pamuk üretimimizin 1.130.000 tona; tüketimimizin ise 1.778.000 tona yükseleceği tahmin edilmiştir.

Bu durum, Türkiye'nin uzun yıllar pamuk ithalatına devam edeceğini ve bu ithalatın gün geçtikçe artabileceğini göstermektedir.

Konu bu yönü ile irdelenmeli, tarımsal potansiyeli çok güçlü olan Türkiye'de pamuk üretiminin nasıl artırabileceği konusu tartışılmalıdır.

Organik Pamuk Üretimi ve Başlıca Sorunları

Öteki ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de gıda ürünleri üretimi ile başlayan organik ürün yapılanması, özellikle 1980'li yılların sonlarında tekstil ve konfeksiyon ürünlerini de içine almış; tekstil endüstrisinin en önemli hammaddesi olan pamuk üzerinde yoğunlaşmaya başlamıştır. Organik pamuk üretimi, özellikle yurt dışından yapılan istekler doğrultusunda, her geçen yıl artmıştır.

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, APK Etüt ve Proje Daire verilerine göre 1998 yılında 59 pamuk çiftçisinin, 806 ha alanda, yaklaşık 2500 kg toplam üretimi ile başlayan organik pamuk üretimi, günümüzde 500 kadar pamuk üreticisi tarafından, yaklaşık 10.000 ha alanda; yine yaklaşık, 35.000-40.000 ton düzeylerine ulaşmıştır.

Türkiye’de, yıllara göre organik pamuk üretimi yapan üretici sayısı, organik pamuk üretim alanı ve üretim miktarı, Çizelge 5’te verilmiştir.

Tablo 5. Türkiye ‘de Organik Pamuk Üretimi

Yıllar	Çiftçi Sayısı	Üretim Alanı (ha)	Toplam Üretim Miktarı (ton)
1998	59	806	2505
1999	488	4974	23520
2000	740	5343	23091
2001	307	5553	16511
2002	407	7393	38595
2003	500	9756	34877

Kaynak: Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, APK, Etüt ve Proje Dairesi Kayıtları

Çizelge 5’ten, 1998 yılında 59 olan üretici sayısının 2000 yılında 740’a yükseldiği, ancak, 2001 yılında hızlı bir düşüşten sonra 2002 yılından sonra tekrar yükselmeye başladığı; 1998’de 806 hektar olan organik pamuk üretim alanının, 2000-2001 yılında birbirine yakın bir değerde olup, 2003 yılında 9756 ha ulaştığı; 1998 yılında 2505 ton olan organik pamuk üretiminin, 1999-2000 yıllarında 23.000 ton civarında olup, 2001 yılında 16511 tona düştüğü; 2002 yılında, 38595 tona yükselen organik pamuk üretiminin, son yılda, yine 35877 tona kadar azaldığı dikkati çekmektedir.

Türkiye’de organik pamuk üretimi, belirli illerde, Aydın, Antakya, İzmir, Balıkesir, Muğla, Manisa vb. yoğunlaşmış olup, özellikle Harran ovası ve Ege bölgesinde yaygınlaşmaktadır. İllere göre yapılan organik pamuk üretimi, Çizelge 6’da verilmiştir.

Çizelge 6. İllere Göre 2003 Yılı Organik Pamuk Üretimi

İller	Üretim (Ton)
Aydın	9841
İzmir	2188
Manisa	228
Muğla	35
Çanakkale	10
Şanlıurfa	21928
Hatay	572
Gaziantep	75
Toplam	34877

Kaynak : Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, APK, Etüt ve Proje Dairesi Kayıtları

Çizelge 6’dan, en yüksek üretimin Şanlıurfa’da yapıldığı; bu üretimin, toplam üretimin % 63’ünü oluşturduğu; bunu % 28’lik bir pay ile Aydın ilindeki üretimin izlediği dikkati çekmektedir.

AB organik tarım konusunda ilk yönetmeliğini 1991 yılında (EEC Regulation No:2092/91) yayımlamıştır. AB’deki bu gelişmelere uyum sağlamak üzere, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından 1994 yılında “Bitkisel ve Hayvansal Ürünlerin Ekolojik Metotlarla Üretilmesine İlişkin Yönetmelik”; 1995 yılında, bu yönetmeliğin bazı maddelerinde değişiklik yapan ek yönetmelik yayımlanmıştır. Bu yönetmelik, Avrupa Birliği’nde yayımlanmış olan 21 adet mevzuat ile de uyumlu hale getirilerek “Organik Tarımın Esasları ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik” adı altında revize edilmiş ve 11.07.2002 tarih ve 24812 sayılı resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Ülkemizde organik pamuk çalışmaları, yürürlükteki yönetmelik çerçevesinde; Organik Tarım Komitesi (OTK), Ulusal Yönlendirme Komitesi, Tarım Ulusal Ticaret

Komitesi, Proje ve Araştırmaları Ulusal Komitesi ile Tarım ve Köyişleri Bakanlığı tarafından yetkilendirilen ve denetlenen kontrol ve sertifikasyon kuruluşlarının (IMO, ECOCERT, SKAL, BCS, ETKO, BİOAGRİCOOP ve EKOTAR) faaliyet zinciri içerisinde sürdürülmektedir.

Diğer organik ürünlere göre yeni bir ürün olmasına karşın Türkiye, organik pamuk retiminde Dünya’da önemli ülkelerden birisi konumuna gelmiştir. Gelişmiş ülkelere göre işçilik maliyetleri açısından avantajlı konumdadır. Ekim alanları, ifti ve firma sayıları gün geçtikçe artmaktadır.

Günümüzde, en büyük organik pamuk üretici lkeler, ABD ve Türkiye’dir. Arjantin, Avustralya, Benin, Brezilya, Hindistan, Mısır, Mozambik, Nikaragua, Paraguay, Peru, Senegal, Tanzania, Uganda ve Yunanistan önemli organik pamuk üreticisi ülkeler olarak belirtilmektedir (Aksoy ve Dölekoğlu, 2003).

Dünya’da organik pamuk ile ilgili kurumlar, gelecekle ilgili olumlu beklentilere sahiptir. Her yıl artan sayıda tüketicisi, özellikle kişisel bakım ürünleri, ocuk ve bebek giyim eşyaları ve aksesuarlarında organik pamuktan elde edilen ürünleri tercih etmektedirler. Bu haliyle organik pamuk ürünleri pazarı, oldukça özel bir pazar yapılanması göstermektedir.

Ancak, organik pamuk rimi ve kullanılmasında birçok sorunlar söz konusudur. Bu sorunların bazıları, aşağıda zet olarak belirtilmiştir.

Özellikle organik pamuk üretimindeki verim, klasik yönteme kıyasla, % 7 ile % 38 oranında daha düşüktür. Verimdeki bu kayıp, organik pamuk üreticilerini mağdur etmeyecek farklı ve yüksek fiyat uygulaması ile giderilmelidir.

Organik pamuk tarımında, ifti, ürününü, firmanın kendisine ait yada firmanın anlaşmış olduğu bir ırır fabrikasına teslim etmektedir. ırırlanıp preselenerek, etiketlenen balya, hammadde halinde ihracat edilir yada iplik hammaddesi olarak anlaşmalı iplik fabrikasına gönderilir. Burada, en büyük problem, sertifikalı ırırlanmış ürün teminidir. İplik nitelerinin kontrolünde işlemede kullanılan yardımcı maddeler ve kontaminasyon riski en önemli faktörlerdir. Bu aşamadan sonra etiketlenen iplikler, ihraç edilebilir yada örme veya dokuma hammaddesi olarak satılabilir niteliğini kazanmaktadır. Boyama ve terbiye ünitelerinde kullanılan uygun boyama kriterleri göz önünde bulundurularak sertifikalandırılmaktadır. Daha sonra konfeksiyon aşamasına geçilmektedir. Kısaca, rn tarladan itibaren son ürün aşamasına kadar her safhada sertifika sürecinden geçmek zorunda kalmaktadır.

Organik pamuk üretiminde üreticiden tketicieye giden zincirin uzun olması, “Kontrol ve Sertifikasyon” işlemini zorlaştırmaktadır. Ayrıca, bu süreç, maliyetler üzerinde de olumsuz etkiler yapmaktadır. Organik pamuk işleyen ırır tesisleri, yılın geri kalan zamanda konvansiyonel pamuk işledikleri için tüm sistemin, özellikle pestisit bulaşma riskine karşı her seferinde temizlenmesi ek bir maliyet getirmektedir. Firma, tüm bu aşamalar için uygun altyapıya sahip ise ürün işlemeyi kendi fabrikasında gerçekleştirmektedir. Eğer uygun üniteler yok ise ürününü fason işletmelere, sözleşme karşılığında ve yönetmeliklere uygun bir Şekilde işletmektedir (Aksoy ve Dölekoğlu, 2003).

Dünyada organik pamuk talebi artış eğilimindedir. Bir çok uluslararası firma ürün hatlarında organik pamuktan üretilmiş yada organik pamuk karıştırılarak üretilmiş ürün bulundurmaktadır. Aynı zamanda evre dostu marka imajından faydalanmak amacıyla önümüzdeki yıllarda ürettikleri ürünlerde organik pamuk kullanmayı taahhüt etmektedirler. Organik pamuk talebi ile ilişkili piyasa sinyalleri düzensizdir. Fiyat ve talep konusunda çok büyük belirsizlik bulunmaktadır. Yapılan alışmalar, teknik düzeyde olup, pazar, pazarlama yapısı ve ticaretin seyri ile ilgili çalışmalar

yetersizdir. Dünya piyasalarının yapısı ve durumu hakkında bilgi eksikliği bulunmaktadır (Aksoy ve Dölekoğlu, 2003).

Bütün bu sorunların, daha güçlü bir organik pamuk üretimi için araştırma – uygulama ve destekleri de içeren uygun politikalarla çözümlenmesi gerekmektedir.

Kaynaklar

- AKSOY, E., ve DÖLEKOĞLU, T., 2003, Dünya’da ve Türkiye’de Organik Pamuk Üretim ve Ticareti. Türkiye 6. Pamuk, Tekstil ve Konfeksiyon Sempozyumu Bildirileri, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, Yayın No: 106, s. 58-64, 24-25 Nisan, Antalya.
- ANONYMOUS, 1975. Pamuk ile İlgili Mevzuat. Gıda-Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Pamuk İşleri Genel Müdürlüğü, Ankara.
- ANONYMOUS, 1989. T.C. Başbakanlık Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, Şanlıurfa
- ANONYMOUS, 1996. İTD, Türk Tarımında Pamuğun Yeri ve Önemi. İstanbul Ticaret Odası İstatistik Şubesi. Yayın No. 1996-56.
- ANONYMOUS, 1999. Pamukların Kontroluna Dair Tüzükte Değişiklik Yapılmasına İlişkin Tüzük. T.C. Resmi Gazete (310799). Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü, 31 Temmuz 1999. Sayı: 23772, Yürütme ve İdari Bölümü Sayfa 2-5.
- ANONYMOUS, 1996-2003. Cotton: Review of the World Situation. International Cotton Advisory Committee.
- ANONYMOUS, 1999-2003a. Cotton: Review of the World Situation. International Cotton Advisory Committee.
- ANONYMOUS, 1999-2003b. Pamuk Danışma Grubu Verileri.
- ANONYMOUS, 2001. DİE, Tarımsal Göstergeler: 1923-1998, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Yayın No: 2407, Ocak 2001, Ankara.
- ANONYMOUS, 2003a. TKB, Pamuk Danışma Kurulu, Aralık 2003, Denizli.
- ANONYMOUS, 2003b. <http://www.ito.org.tr>, Pamuk Sektör Profil Araştırması.
- ANONYMOUS, 2003c. ÇUKOBİRLİK Verileri.
- ANONYMOUS, 2003 -2004. Dış Ticaret Müsteşarlığı Dış Ticaret Standardizasyon Genel Müdürlüğü Kayıtları.
- ANONYMOUS, 2004. National List 2004. Republic of Turkey Ministry of Agriculture and Rural Affairs General Directorate Protection and Control Seed Registration and Certification Center, Ankara.
- GENÇER, O., 1999. Penbenden Pamuğa. Efsaneden Tarihe, Tarihten Bugüne Adana: Köprü Başı, Yapı Kredi Yayınları-1392, S. 591-599, İstanbul.
- GENÇER, O., ÖZMERİÇ, H., ve MOORE, J., 1999. Türkiye Ürün Pazarları Geliştirme Projesi. Türkiye’deki Pamuk Standardları ve Tasnif Sisteminin Durum Tespiti ve Geliştirme Önerileri. Nisan 1999, Ankara.
- OECD, 2004. Producer and Consumer Support Estimates, OECD Database 1986-2003.
- ÖREN, M.N., BİNİCİ, T., 2004. Doğrudan Gelir Desteği Uygulamasının GAP Alanı Tarımsal Yapı ve Gelirlerine Etkileri, Türkiye VI. Tarım Ekonomisi Kongresi (16-18 Eylül 2004). Tokat.
- ÖZÜDOĞRU, T., 2002. Pamuk Durum ve Tahmin 2002-2003. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, Ankara.
- ÖZÜDOĞRU, H., 2003. Türkiye’de Pamuk Pazarlamasında Kooperatiflerin Rolü. Türkiye 6. Pamuk, Tekstil ve Konfeksiyon Sempozyumu Bildirileri.
- ŞENGÜL, H., and ÖREN, M.N., 2001. The Cotton and Cotton Yarn Sectors in Turkey: Policies and Cost Structure. The Inter-Regional Cooperative Research on Cotton. A Joint Workshop and Meeting of the All Working Groups. WG-10 Economy. Adana-Turkey, P. 316-320.
- TARIM VE KÖY İŞLERİ BAKANLIĞI, APK, Etüt ve Proje Dairesi Kayıtları.